

12005

13825 1/2

КАУЫЛ
КІТАПХАНАСЫ

Қайролла
ЖӨКЕНҰЛЫ

Сырлы
СҒЗІМ
сәулесі

Қайролла
ЖӨКЕНҰЛЫ

Сыролы
СЕЗІМ
СӘУЛЕСІ

ХИКАЯТТАР МЕН ӘҢГІМЕЛЕР

Алматы
«Қайнар»
2004

ББК 84 Қаз 7-44
Ж 73

*Қазақстан Республикасы
Ақпарат министрлігінің бағдарламасы
бойынша шығарылып отыр*

Жөкенұлы Қ.

Ж 73 Сырлы сезім сәулесі. Алматы: «Қайнар» баспасы,
2004. – 184 бет.

ISBN 9965-9325-6-5

Жазушы Қайролла Жөкенұлының шығармашылығы оқыр-
мандарға таныс. Бұл кітабына оның үлкен тәрбиелік мәні
бар «Сырлы сезім сәулесі», «Нақақ көздің жасы», «Шонай
балалары», т.б. хикаялары мен әңгімелері енгізіліп отыр.

Ж 4702250201
403(05)–04

ББК 84 Қаз 7-44

ISBN 9965-9325-6-5

© Жөкенұлы Қ., 2004
© «Қайнар» баспасы, 2004

СЫРЛЫ СЕЗІМ СӘУЛЕСІ

(Хикаят)

Пойыз Жаңаарқадан жылжыған бойда-ақ вагон терезесінен телміріп отырған екі балаң жігіт туған ауылдарынан жыраққа алғаш рет сапар шегіп тұрғандарын жаңа түйсінгендей, бір-біріне мұная қарады. Бірі жасы 15–16-лардағы Жөкен – оқу іздеп бара жатса, екіншісі – 18–19-дардағы Сембай – әлгі нағашысын оқитын жеріне шығарып салып бара жатыр. Баратын жерлері – Қызылжар. Ондағы іздеп таппақ адамдары – бірінің ағасы, екіншісінің нағашысы – Сәрсенбайдың Сәкені болатын.

Сәкен – қаланың сауда мекемелерінің бірінде жұмыс істейтін, қызметтестері арасында беделді, пысық жігіт. Әлі үйленбеген. Сондағы немере ағасы Аманжанның үйінде тұрады.

Екі жасөспірім кездескен жұрттан сұрай-сұрай бұл үйді тауып келгенде, бауырлары мен жиендерін көріп, ағайынды адамдар бір арқа-жарқа болысты.

Сембай жоқшылықты көп көрген, жетім оскен бала болғандықтан да, төңірегіне үнемі зер сала қарайды. Өзгенің тұрмысын өзінікімен салыстыра отыруды дағдыға айналдырған. Өзін кіммен салыстырса да ылғи қорланып қалатын. Бақса, ішсе, тамаққа, кесе киімге жарыған күні болмапты. Шиеттей балаларымен жесір қалған шешесі Бәтима бұларды «тістелеп жүріп» дегендей жеткізді. Сембай ер жеткенімен, әлі де шешесін бейнеттен арылтып, шаруаларын «дөңгелентіп» әкете-тіндей дәрежеде емес еді. Жалданып тапқан азын-аулақ табысы күнделікті ас-судан аспайды. Әлі күнге үстінде жібi түзу костюм-шалбары да жоқ. Жыртық-жамаулы

киіммен жүре беретін. Қызылжарға да сол қалпында келді. Мұнда келгенше ешнәрседен дәмеленбесе де, нағашыларының тәп-тәуір тұрмысын көріп, «маған ең болмаса өздерінен қалған көнетоз бүтін киімдерінен бермес пе екен?» деп те ойлап қояды. Бірақ онысын сезіп жатқан ешкім жоқ сияқты. Келгендеріне жарты айға жуықтаса да, мұның сырт бейнесіне еш өзгеріс еңбеген. Рас, нағашысы жиені мен інісіне қалада көрсетпеген жер қалдырмады. Тіпті Алматыдан келіп жатқан әртістердің «Қыз Жібек», «Қозы Көрпеш — Баян сұлу» пьесаларын да тамашалатты, қаладан жырақтау жердегі бір ауылда тұратын бұның жамағайындарына да апарып келген. Әйтсе де жүрген жерінде үстіндегі жамаулы киімдерінен қорынған Сембай бұл қалада бұлай жүре берудің әбестігіне күн өткен сайын көзі жеткендей болып, «елге барысымен жұмыс істеп, ақша тауып, бәрін жиып қойып, ең алдымен киінуім керек екен» деп түйді. «Ағаш көркі — жапырақ, адам көркі — шүберек» дегенді халық бекер айтқан ба, үстіндегі киімі дұрысталмай тұрып, ел-жұртқа көрінудің өзі ұят екенін ол енді ғана ұққандай еді. Ауылда жүргенде бұның үстінде не бар-не жоғын ешкім ескермейтін де сияқты-тын. Тек өсе келе Сембайдың өзі қыз-қырқыннан аулақтау жүруге тырысатын болған. Сөйлесе қалса, қысқа ғана жауаптасып, сырғақтап кетудің сәтін күтумен болушы еді. Себебі киімінен ұялатын. Өңі-түсі ешкімнен кем болмағанымен, осы ку жоқшылықтан көресіні көріп бақты. Қорланған сәттерінде қасында Нағила жоқтығына ғана тәубә етуші еді. Сол көрмесе екен деп тілейтін өзінің мүскін халін. Сөйте отыра оны қатты сағынатын. Көріспегелі де төрт жыл болған-ды.

Нағила — Сембайдың бір ағайын-туыстарының Нұра жақта тұратын қыздарының баласы. Жастау кезінде жазғы каникулын жылда Жаңаарқадағы нағашыларынікінде өткізуші еді. Сембай Нағиламен сол кезден таныс. Өзі қатарлы басқа балалар аз болғандықтан ба, Нағила көбіне Сембаймен ойнайтын. Мешін жылғы ашаршылықтан кейінгі жылдар ғой, елдің тұрмысы аса ауыр еді. Балалардың аздығы — мешінде қырылып

калудың салдары. Дегенмен, құр қол отбасы жоққа тантық. Құдайдың бергенін туып, тежеу дегенді білмеген халық қой, әр қазақтың екі-үштен баласы барды. Нағила Сембайдан екі жастай кіші болғанымен, қатарлас оқитын. Әуелде туыстық жағынан іш тартып, бірге ойнайтын бұлар, өсе келе бір-бірін іштей ұнатысып та қалған. Он екідегі қыз бен он төрттегі ұлдың арасындағы сол бір нәзік сезім кезекті оқу жылы басталысымен-ақ бір-біріне хат жазысуға итермелейтін. Ол хаттар амандық-саулықтан, екі жақтың жаңалықтарынан әрі аспағанымен, бір түрлі сағынышқа толы болушы еді. Сол алғашқы хат жазысқан жылы-ақ Молдарақымдар Ақмолаға көшіп кетті де, Нұрадағы Нағила нағашысының қолында оқуға қалаға ауысып тынды. Енді каникулда Жаңаарқаға келудің мүмкіндігі жойылғанымен, екі жасөспірімнің хат арқылы байланысы күшейе түсті. Бірақ бір-біріне жол ашылмай-ақ қойған. Сембай осы Қызылжарға сапарынан қайтар жолда Ақмолаға соға қайтуды да бір ойлаған. Жыртық-жамау киімі есіне түскенде ойы әлем-тапырық болып, өзін қоярға жер таппай, пұшайман болды. Енді не қылса да тезірек жөндем киім тауып киіп, өзі үшін ең аяулы жанға айналған Нағиланы көру — бар арманы. Осы ой жетегінде жүріп, бір күні Сембай Сәкен нағашысына:

— Нағашы, енді менің қайтқаным жөн шығар, — деді көңілсіздеу кейіпте.

— Неге асықтың? Біраз жата тұрмадың ба? — деді Сәкен жиенінің келіспей тұрған жүзіне барлай қарап. — Енді бір аптадан кейін үйленемін. Тойда болып кетпейсің бе?

— Жоқ! — деп кесіп айтты Сембай. «Тойдағы жұртқа қай көркімді көрсетпекпін. Менің жарымаған жетім жиенім — осы деп таныстырмақсың ба қалыңдығыңа» деген ой көмейіне кептелгенімен, сыртқа шыққан жоқ. — Кетуім керек! Ертеннен қалмай кетемін!

— Онда бүгін билет алып қояйық, — деді Сәкен жиенінің айтқанынан қайтпайтын райын танып. — Жүр, вокзалға барайық.

Вокзалға барып, билет алғаннан кейін Сәкен:

— Үйді білесің ғой, өзін бара бер. Мен біраздан соң барамын, — деп, көшенің арғы бетіне шыққан соң екеуі екі айырылды. Сембайда үн жоқ. Тұнжыраңқы қалпы. Өлденеге ашулы сияқты. Басын төмен салған қалпы жүріп келеді. «Е-е, нағашыға жарыған екенмін! Құр қызыл тіл. Жай-күйімді көріп отырып, бір мезіреті де қылмады ғой» деген ой санасын сұққылап, басынан шықпай қойды. Кейде «өзі үйленейін деп жүрген соң, артын ойлайтын шығар» деген ой да жылтың етеді. Дегенмен «қатал екен» деген байлауы басымдық танытып кетеді. Жолай Ақмолаға соғып, Нағиланы іздеу ойынан да күдер үзе бастады. Мына күйінде қалай барады? Қайыршы күйін қайтіп көрсетпек?

Сөкен кештете оралды. «Қалыңдығыңа барып келдің-ау? — деп ойлады Сембай. — Үйленейін деп жүрген адам басқа нені ойласын. Шіркін, менің Нағилам не істеп жүр екен? Қазір каникул ғой, Нұрадағы өз үйіне кеткен шығар. Соңғы рет жазған хатында ол «1941 жылғы 1 сентябрьден бастап хат жазысқанша сау болайық!» демеп пе еді. Ендеше, Ақмолада ол жоқ болса, не деп барамын...» Соңғы ойына өзі де қуанып кетті. Кешкі ас ішіліп, ел жатқаннан кейін де, Сембай қасына Жөкенді ертіп сыртта көп жүрді. Әр нәрсені айтады кішкентай нағашысына. Бірақ «сенің ағаң сараң екен» дей алмады. Бастапқыда айтам-ақ деп оқталғанымен, жеме-жемге келгенде ол ойынан тайқып шыға берді. «Біреуді-біреу асырап-сақтауға міндетті емес. Әркім өз күнін өзі көруі керек. Апасынан туғандығымды міндетсітін жөнім жоқ» деген тоқтамға өзін жеңдірген Сембай Жөкенге оңашада ақыл-кеңесін айтқансып, ақыры төсектеріне келіп жатты.

Танертең бұлар ояңғанда Сөкен үйде жоқ еді. Қызметіне кетіп қалыпты. Өзінің бүгін жол жүретінін біле тұра, қоштаспай кеткеніне Сембай қатты ренжіді. Ең болмаса «Бәтимаға сәлем айт!» деуге жарамаған нағашысынан не үміт, не қайыр! Ашулы қалпында Аманжан нағашысына келіп:

— Мен станса жаққа барам, сол жерден пойызға

мінемін. Ал, есен-сау болыңыздар! – деді Сембай. Өмірі асып-саспайтын, баппен сөйлейтін Аманжан жымия күліп:

– Жок, Сембай, сен асығыстық жасама. Пойызға шейін әлі қайда!? Бүгіннен қалмайсың. Қазір Сәкен келеді. Екеуміз ат-арбамен шығарып саламыз, – деді Сембайды иығынан қағып.

Амалсыз көнген Сембай Сәкен түскі тамаққа келгенше дегбірсізденіп бітті. Пойыздан қалып қоятындай көреді. Бір кезде қолында ыңқиған қара чемоданы бар Сәкен де жетті-ау! Келе қара чемоданды іргеге қоя салып:

– Жеңеше, тамақ дайын ба? – деді.

– Дайын. Міне, түсіріп жатырмын, – деді жеңгесі ас үйден дауыстап.

– Әужеке, атты жегіп қойып па едіңіз? – деді, енді ол ағасына қарап.

– Асығыс не, ас ішкен соң да жегіледі ғой, – дейді ағасы жайбарақат.

– Дегенмен, уақыт тығыздау бола ма деп жатқаным ғой, – деп Сәкен қолын жууға кірісті. Ас ішіліп болған соң, Сәкен қолындағы үлкен «Киров» сағатына бір қарап қойды да:

– Ал, енді жолға әзірленейік, – деп орнынан тұрды. Аманжан ат жегуге кетті. Сембайдың әзірленетін түгі жоқ боса-болмаса. Жеңгесі «жол азық» деп, әзірленген тамақтан бірдеңелерді кішкентай бір қалтаға салып жатыр. Сәкен қолын жуып келді де, манадан мелшиіп тұрған қара чемоданды қолына алды. Сол сәтте-ақ Сембайдың жүрегі атқактап сала берді. Тап бір бірдеңені сезгендей еді. Нағашысы әлгі чемоданды үстелдің үстіне әкеп қойып, ашып жібергенде, ең үстінде қара галстук, оның астында жеңі ұзын ақ көйлек жатты. Мұның өзіне арналғанын сезген Сембай буынынан әл кетіп, қозғала алмай қалғандай халде еді. Сол сәтте нағашысы:

– Секіжан, үстіндегілерді шеш, – деп, көйлекті алып жиеніне ұстата бергенде, оның астында жатқан сары костюмнің жағасын да Сембайдың көзі шалып қалып еді. Көйлекті киіп жатып: «Шіркін, ана костюмді

де маған алды ма екен?» деп ойлап үлгерді. Енді бір сәтте атты жегіп болған Аманжан үйге кіргенде, үстіне су жаңа көйлек, оның сыртынан костюм-шалбар киген, галстук таққан, басына картуз, аяғына жалт-жұлт еткен туфли киген, тіпті көйлектің сыртынан буынатын жібек шашақты белбеу, жеңіне резеңке таққан Сембайды көріп:

— Қасыңа енді бір бойжеткен жетпей тұр екен, — деді.

— Қаласа, оны да тауып береміз, — деді Сәкен жаңа киім киген соң көп-көрім жігіт болып қалған жиеніне сүйсіне қарап. — Өзі тойға қалмады ғой. Бір құдашаны қосар едік.

— Жоға, — дей берді Сембай ыржалақтап. Кешеден бергі түксиген қабақ жазылып кетіпті. Төбесі көкке сәл-ақ жетпейтіндей күйдегі Сембай нағашысына алғыс айтуды да ұмытып бара жатқанын енді сезіп:

— Рахмет, нағашы! Ұмытпаспын! — деді күбірлеп.

— Секіжан, сен бекер асықтың, жеңген түскеннен кейін қайтқаның жөн болар еді. Енді осыны аз да болса көптей көр, — деді де, Сәкен чемоданның түбінде қалған заттарды нұсқап:

— Мынау әпкемнің көйлегі, шайы, қанты, тағы-тағы бірденелер, — деді мұрнын тыржитып, қолын сілкілеп.

Сембай болса нағашысының сөзінің бірін ұқса, бірін ұқпайды. Бақыттан басы айналғандай. Қиялымен алысқа шырқап кеткен. Шарқ ұрған көңіл өзінің осындай қуанышты сәтінде қасында Нағиласы болса деп тілейді. Жасы он тоғызға келгенде тұңғыш рет шыттай боп киінген балаң жігіттің жанын өзінен басқа кім түсінсін!

* * *

Ауылға келген соң Сембай аудандық ауыл шаруашылығы бөлімінің шөбін шабысып, ақша табу үшін еңбекке араласып кетті. Аудан орталығынан 3—4 шақырымдай ғана жерде орналасқан шөпшілер қосына келгеніне де он шақты-ақ күн өткен. Дегенмен, мұндағы жұмысқа тез төселді. Бригадирлері Кәрім деген кісі еді. Бір күні таңертең ерте ауданға кеткен ол бір сағат өтер-өтпесте қайтып келе жатты. Өз айтуынша,

кешке қарай бір-ақ оралуға тиіс болған кісінің мына суыт жүрісін көрген үш-төрт үйлі ауыл өре тұрып, оны дегбірсіздене қарсы алды. Тақап қалғанда алдынан жүгіріп шыққан үш-төрт жасар Өтеш есімді баласын да керек қылмастан, жиналғандардың ортасына келіп, аттан түсті де:

— Соғыс! — деп жүрелей отыра кетті.

Бұл сөзді алғаш естігенде Сембай селк ете қалды. Іле-ақ есін жиып:

— Кәке-ау, не соғыс? Кіммен кім соғысып жатыр? — деді ол.

— Бүгін таң алдында ғана немістер бізге соғыс ашыпты. Енді күніміз не болады? — деген сұраулы жүзбен Кәрім жұрттың бәрін көзімен сүзіп шықты. Әйелдер жағы жылап, еркектер абдырасып, шағын ауыл абыр-сабыр болды да қалды.

2

«Соғыс басталды» дегенді естігенде-ақ Нағила шошып кетіп, анасынан:

— Соғысқа нешеден бастап алады екен? — деп сұраған.

— Он сегізден, — деді шешесі қызына қарап, — немене сенің де барғың келе ме?

— Қыздарды алмайтын шығар? — деуін десе де, Нағиланың ойында өзі емес, Сембай тұрғанын анасы, әрине, сезген жоқ. Нағила өзінен екі жас үлкен Сембайдың биыл он тоғызға келгенін ойлағанда-ақ дүние астан-кестең болып кеткендей, көңілі құлазып қалды. Бірден ойлағаны: «Бізді кездесуге жазбаған екен құдай. Бес жыл бойына хат жазысқанымыз болмаса, дидарласпаған соң, оның қандай болып ер жеткенін де көрмедім-ау. Тым болмаса суретін де алмаппын ғой. Енді ол соғысқа кетсе, аман-есен келе ме, келмей ме? Келсе жақсы, келмесе алғашқы махаббатымды көрмей-ақ кеткенім бе?!»

Нағила шешесіне білдіртпей Сембайға хат жазды. Өзінің соғыс туралы хабарды естігенде қатты шошынғанын, мұны керемет көргісі келіп кеткендігін, бірақ

қандай болып өскенін елестете алмай, пұшайман болғанын, қанаты болса қазір ұшып жетуге әзір екендігін егіле отырып жазды. Нағашыларының Ақмолаға кете қойғанына енді өкініп отырғанын да жасырмады. Бес жыл бойына қаланы көруді сылтауратып болса да, өзін іздеп бір келмегеніне өкпесін де айтты. «Мен жігіт болып, сен қыз болсаң, Жаңаарқаға әлденеше рет барар едім-ау» деп те қойды. Не керек, көкірегінде сайрағанның бәрін қағаз бетіне төкті. Ең соңында: «Құдай жазса – кездесерміз, жазбаса – амал қанша! «Қайда жүрсең аман бол!» дегеннен басқа қолымнан не келеді. Өзіңнің Нағилаң» деп қолын қойды. «Бірақ соғысқа бара қалсаң» деген сөзді аузына алған жоқ. Қанша оқталса да, олай деп жазуға жүрегі дауаламаған.

Хатын салып жібергеннен кейін де Нағила Сембайды ойынан шығарған жоқ. Тек қандай екенін көз алдына келтіре алмайды. Бұдан бес жыл бұрынғы он төрт жасар бозбала күлімсіреп бұған қарап тұрғандай болады да тұрады.

...Нағила мен Сембай ең алғаш рет бірін-бірі осыдан сегіз жыл бұрын көрген. Шешесі біріншіні бітірген Нағиласын ертіп, Жаңаарқаға төркіндеп келді. Сембай да сол жылы біріншіні бітіріп еді. Үйіне қонақтап келген кісілерге ере келген кішкентай қызға ол тіпті назар да салған жоқ. Апасы оған «Бар, Нағилашты ертіп ал да, далаға ойнаңдар» дегенде ғана қызға қарай мойын бұрды. Онда да «жүр, ойнайық» деп елп ете қалған ол емес, қыздың өзі еді. Баланың аты – бала ғой, сол уақытта не ойын ойнағандары Нағиланың есінде қалмапты. Бірнеше бала ойнап жүріп, бұны бір ұл итеріп қалғанда құлап қалып, тізесін жаралап алғаны есінде. Сонда бірінші болып жүгіріп жеткен Сембай:

– Қатты ауырып тұр ма? – деп, кішкентай алақанымен тізесін ұстағысы келгенде, бұл бұлқынып:

– Ауырады, тақалмашы! – дегені бар.. Одан орнынан қашан тұрып кеткені белгісіз, әлгі баланы қолынан сүйрелей әкеліп: «Қане, кешірім сұра!» – деп қадалып тұрғаны да күні бүгінгідей жадында қалыпты. Тағы бірде Сембайдың өзіне велосипед тебуді үйреткені, өбден үйреніп алғаннан кейін екеуі жарысып, үнемі

бұның озып келетіндігі, ондайда «Сен молодецсің! Күшті спортшы болайын деп тұрсың!» деп мақтайтыны ойына оралды. Бірақ оның өзін алдап жүргені бір жолы ашылып қалды. «Сембайдан озғанда, осыдан қалам ба?» деген оймен бір жолы көрші үйдің ұлымен жарысқа түскені бар. Әлгі бұны шаң қаптырып кетті. «Шынында да, мынау Сембайдан күшті екен!» деп ойлаған да қойған. Ол күні Сембай ауылда жоқ еді. Келген соң, әлгі баламен екеуін қоярда-қоймай жарыстырмасы бар ма?! Қыз алдында намысқа тырысты ма, екеуі де құйындай ұшты дерсің. Нағила өз көзіне өзі сенбеді. Өзімен жарысқандағы Сембайдың қимылы жай әншейін екен. Мына жолы аяғы аяғына жұқсайшы! Анау да барын салуда. Ақыры Сембай мәрден бұрын өтті. Қолын шапалақтап, аспанға секіре қуанды Нағила. Өзінен озып кеткеннен озып, өшін алып бергендей болғанына қуанды ма екен, әлде Сембайға бүйрегі бұрып тұрды ма, қазір тап басып айта алмайды. Бірақ қуанышы ұзаққа созылмады. Велосипедшілердің қасына жүгіріп жеткені сол еді, әлгі бала бұған:

— Сембайдан озамын дейсің, ол сенен өтірік қалып қояды, — деді ентігін баса алмай тұрып. Сол сәт бұл Сембайға жалт қараған. Қыз алдында абыройы асқанына масаттанып тұр ма, әлде қызды алдап келгеніне мәз бола ма, күлімсіреп тұр екен. Нағила үндеместен жалт бұрылды да, нағашысынікіне қарай жүгіре жөнелді. Бұл — төртіншіні бітірген жылы еді. Каникул да бітуге тақаған уақыт болатын. Сембай өзі келіп кешірім сұрамаса, енді онымен ойнамасын деп долданып келе жатқанда, есік алдында тұрған бөтен ат-арбаны көрді. «Кім болды екен?» деп ойлап үлгергенінше, үйден әкесі шығып келе жатты. Қуанып, мойнына асыла кеткен. Ертеңіне бұлар Нұраға қайтып кетіп еді. Сондағы Сембайдың күлімсіреген жүзін Нағила түсінде де талай көрген. Үндемейді. Күлімсірейді де тұрады. Кеше де көрді түсінде. Сол қалпы.

Сембайда да соғыс басталғаннан бері маза жоқ. Жалғыз ол ғана ма, бүкіл ел беймаза халге түскен. Вокзал басы күнде у-шу. Аудандық әскери комиссариат шақыруы бойынша майданға жарамды ер-азаматтар эшалон-эшалон болып соғысқа аттанып жатыр. Күн сайын дерлік бірде туысын, бірде жерлесін, бірде көршісін жөнелтіп, азан-қазан болып жатады жұрт. Әсіресе эшалон орнынан қозғалардағы сәт жылау-сықтауға толып, вокзал басы күңіреніп кетеді. Әйелдер жағы дауыс қоятын, еркектер оларға басу айтқан болады. Әйтпесе олардың да іштері удай ашып тұрғанын көздеріндегі мөлтілдеген жастан аңғару қиын емес. Бәрі бірдей емес, діні беріктері де жеткілікті. Көздерінен жас шығармақ түгілі, дауыстарынан жарқыншақ білінбейтіндері қаншама! Сембай сондайларға іштей қызығады. Өзі де сондай мығым болуға тырысып бағады. Соғыс басталғаннан күзге шейіннің өзінде бірнеше туыстарын шығарып салды. Енді өзіне де кезек таянғанын сезеді. Өйткені өзі құралпылардың алды жөнелтіле бастаған. «Енді мені қашан шақырар екен» деп жүргенінде, желтоқсанның бас кезінде, Сембай да әскери комиссариаттан шақыру қағазын алды. Көптен күтіп жүргендіктен бе, жүрексінген жоқ. «Өзекті жанға бір өлім» деген, ажал қайда да болса табады, онан да ел қатарлы майданға араласып, Отан қорғауға үлесімді қоссам деген тілек Сембай жүрегіне баяғыда-ақ ұялаған. Тек өкінетін бір-ақ жағдайы бар. Нағиласын көре алмай кететін болды. Өткен жолы оның жазған хатына ұяла-ұяла отырып, оны жанымен қалайтынын, көргісі-ақ келеді, бірақ мынандай жағдайда ешқайда шыға алмайтынын айтып, жауап жазған. Хатын «ендігі хатты, бәлкім, майданнан жазармын, ал сен оқуыңды тастамай бітір,» – деп аяқтаған. Содан бері де бес айдай өтіпті. Одан жауап хат келмеді. Мүмкін, майданнан хат күтумен жүрген шығар. Өзі де қайталап хат жазбаған. Енді, міне, қолына шақыру қағазын ұстап отырып, бес жылдан бері көрмеген аяулы жанды ойша елестетіп, қиял жетегінде кетіп барады. Нағиланы

қанша бойжеткен шығар деп ойласа да, аппақ бантиксіз елестете алмайды. Өйткені ол оны үнемі ақ бантикпен көрген. Соңғы жолы, ренжітіп алған сәтінде де, Нағиланың басында қос ақ бантик болып еді. Түсінде де өзінен велосипедпен жарысқанда өтірік қалып қойып жүргенін естіген кездегі он екі жасар талдырмаш қыздың бұртиып жүргенін көретін. Бірақ ешқашан ақ бантиксіз болған емес. Ақ бантиктің Сембайдың есінде қалар тағы бір жайы бар. Бір жылы бұлар ауыл іргесінен ағатын Сарысу өзеніне шомылып жүргенде Сембай тік жарқабақтан суға секіріп түсемін деп, су түбіндегі сынған шөлмекке табанын оңдырмай тілгізіп алғаны бар-ды. Аяғы судай қанаған Сембайға өзгеден бұрын осы Нағила көмек қолын созған. Басындағы бантигін шешіп алып, Сембайдың табанына әуелі үлкен жапырақ жапсырып, оның үстінен әлгі бантикпен қатты таңып беріп еді. Таңып болған соң «до свадьбы заживет» деген күліп. Сол сөзі есіне түсіп, Сембай Нағиланы бір көрудің ретін қалай тапсам деп аласұрды.

Ертеңіне медициналық тексеруден өтуге барғанда Сембайдың көктен іздегені жерден табыла кетті. Оған Ақмоладан рентгеннен өтуге жолдама берілді. Мұндай қуанбас! Нағашысы киіндіріп жібергеннен кейінгі шаттанған сәті осы ғана болар. Нағиламен жүздесудің сәті енді түсер деп жүрегі алып ұшады. Ақмолаға баруын барғанмен, Нағиланы табудың оңай еместігін де біледі. Қанша хат жазысқанмен, Сембай оның толық адресін білмейтін. Хатты қалалық почтамтқа жолдап жүрген. Үйіндегілерден қымсына ма, Нағила өзі сондай талап қойған. Неғылса да бара көрмекке бекінген Сембай, осы жақтан Ақмолаға былтыр ғана көшіп кеткен ағайындары Тәжікейдікіне түспек ниетте еді. Оның да адресін білмейді. Сұрастыра келе табармын деп ойлады.

Пойыз Ақмолаға кештетіп жетті. Қыстың қысқа күні батуға таяп қалған. Бұрын болып көрмеген қалада адресі де белгісіз, өздері былтыр ғана көшіп келген қыр қазағының үйін атымен ғана тауып алармын деуі беркеге айналып бара жатқанын Сембай қараңғылық

қоюлана түскен сайын айқын сезінді. Басқа барар жері болмағандықтан, көшеде кездескен егде бір қазақтан «қазақ ауылдары қайда?» деп сұрап еді, ол бұның бетіне бажырайып қарап тұрып:

— Қазақ үйлерінің көпшілігі қаланың осы жақ шетінде. Издегенің кімдікі еді? — деді.

— Тәжікей деген кісінікі, — деді Сембай жөпелдемеде аузына өзге сөз түспей.

— Оның үйі анау жерде, қашық емес, — деп, әлгі кісі батыс жақтағы үйлердің бірін нұсқады. Сембай нұсқау бойынша жобалап келіп, бір үйдің есігінің алдында тұрған әйелден:

— Тәжекеңдікі қайсы? — деп тағы сұрады. Ол:

— Анау үлкен қақпалы үй, — деді де, үйіне кіріп кетті.

«Енді ешкімнен сұраудың қажеті жоқ, көп әуреленбей тапқаным жақсы болды-ау» деп қуана жүріп, Сембай үйге қазақтың салты бойынша «Ассалаумағалейкум» деп кіріп келді. Үйдің жылы лебі бетке ұрғанда сыртта әжептәуір аяз барын жаңа сезінгендей болды Сембай. Құлағы да дуылдап кеткендей ме қалай? Манадан осы үйді қалай табамын деп жанұшырып жүріп, суықты елемегенге ұқсайды. Ауызғы үйде бір келіншек пен бойжеткен қыз жүр екен. Бұрын көрмеген адамдары. «Тәжікейдің бұндай келіні де, қызы да жоқ еді ғой, басқа үйге шатасып келгем ғой» деп топшылаған Сембай «енді жеті түнде қайда барамын, не де болса осында қонайын» деген ойға бекініп, сырт киімі мен құлақшынын шешіп, ешкімнің рұқсатынсыз-ақ төргі бөлмеге қарай өтті. Пеш түбінде бір биік орындық тұр екен, соған барып жайғасты. Бойы енді жылына бастағаны сол еді, қайдан шыққаны белгісіз, бір бала қасына жетіп келді. Жасы төрт-бестер шамасында. Әлгінде келіншек әкеп жағып кеткен шамның сәулесімен шағылысқан жүзінен өткірліктің нышаны аңғарылады. Келе ол мұның тізесінен тұртіп:

— Сен кімсің? Қайдан келдің? Неге отырсың мұнда? — деп сұрақты жаудырып берді.

— Мен — құдайы қонақпын. Алыстан келдім. Жы-

лынып отырмын, — деді Сембай ауыз үйдегілер де естісін дегендей даусын көтеріңкіреп.

— А-а, — деп қайта жүгіре жөнелген бала, енді үйге жаңа кірген бір кісіден:

— Ата, ана жақта бір кісі отыр. Мен танымаймын. Өзі құдайы қонақпын дейді. Ол не? — деп сұрап жатыр.

— Бұрын таныстығы жоқ адамды құдайы қонақ дейді, — деген әлгі кісі шешініп болған соң, Сембайдың қасына келді. Қапсағай денелі, қыр мұрын, сопақ бет, шоқша сақалы мен мұртына аздап ақ кірген егделеу адам екен, Сембай орнынан ұшып тұрып, қалбалақтап сәлем берді. Үй иесі төрде төрт қабат бүктеулі жатқан көрпенің үстіне жайғасып алған соң, жөн сұрауға кірісті.

— Балам, қай жақтан келесің?

— Жаңаарқадан.

— Қай рудансың?

— Алтаймыз.

— Ой, шырағым-ай, Жаңаарқадан болғаннан кейін, Алтай екенің белгілі ғой, оның ішінде қайсысы?

— Қалыбекпіз.

— Е-е, онда құда болдың ғой!

Сембай тілеуім берді дегендей жымың етті. «Қарға тамырлы қазақ сайтанды да өзіне туыс қылып алатын шығар» деп ойлап үлгерді. Сөйткенше болмады, шал тағы сұрады:

— Қалыбектің қайсысындар?

— Талас боламыз

— О, онда тіптен жақын құда болдың, — деп біраз дамылдап отырғанда, бөлмеге шал құралпы бір кемпір келіп кірді. Амандықтан соң, ол жайласып отыра бергенде шал:

— Мына бала құда көрінеді. Молдарақымның інісі екен, — демесі бар ма!

— Шырағым-ай, ел-жұрт аман ба? Қашан келдің? — деп кемпір де бәйек бола түсті, — Салтанат-әй, шайынды тездет.

— Кешке пойыздан түстім. Тәжікей деген ауылда-

сымыз бар еді, мұнда былтыр көшіп келген, соның үйін іздеп жүріп, осында тап келдім, — деді Сембай қалай келгенінің мән-жайын түсіндірмек болып.

— Оқасы жоқ, бөтен үйге келген жоқсың, — деді шал.

— Молдекем де осы арада еді ғой. Үй-іштері аман ба? — деді Сембай үнсіз отыруды ретсіз көріп.

— Аман, аман, — деп, шал бұған ошарыла бұрылды, — сен оларды қайдан білесің?

— Молдарақым туысымыз ғой, неге білмеймін, — деп күле жауап берген Сембай, шалды иландыра түскісі келіп, — Жаңыл деген жеңгіміз бар, Қамила деген шешеміз бар, Молдекемнің бір ағасы, екі інісі және бар, — деп шұбырта жөнелді.

— Дұрыс, дұрыс! — деп шал басын шұлғи берді. — Біздің Молдарақым сенің туысың екен. Емешен үзіліп отырса, ертең барасың ағандікіне. Үйі осы маңда.

— Екі інісі соғысқа аттанып кетті. Олардың да семьялары осы қалада. Молдарақым — мектеп директоры. Жаңыл — мұғалім, — деп кемпір де сөз қосты, — Біз де екі баланы майданға жібердік. Әлгі жүрген — немереміз. Ана бала — келін, — деп, ауыз үй жақты иегімен нұсқады да, шай жасап жүрген қызды қолымен көрсетіп, — мынау — кенже қызым, — деді. Сонан соң, соғыстың елге тигізіп отырған зардабын, жұрттың күйзеліп-ақ қалғанын, жаудың бетінің тым қатты екенін айта келіп, үлкен қызының күйеуінен үш-төрт айдан бері хабар болмай, алаңдаулы екендіктерін айтып, көзінің жасын бір сығып алды. Біраз үнсіз отырды да:

— «Момынның ақысын бөрі жемес» деуші еді бұрынғылар, қайдан білейін, шырағым, ақырын оңғарсын! — деп бір күрсінді де, «Ой, құлындарым-ай!» деп тағы да кемсендеп кетті.

— Жә, жетер! — деп қалды шалы. Дегенмен, үйдің іші көңілсіз қалыптан арыла алмады. Шай іше отырып, Сембай әңгіме тізгінін өз қолына алды.

— Молдекемдерге қандай жақындықтарыңыз бар? — деді ол шалға қарап.

— Молдарақымның шешесі Қамила — менің туған

апам, — деді Тәжекең. — Таңертең ұйқың қанған соң алып барады мына Досан, — деп немересінің арқасынан қақты.

— Қайда? — деп атасына жалт қарады бала.

— Әпкең үйіне.

— А, мен ертіп апарам, — деп мағұрланып қойды Досан ертең үлкен шаруа тындыратындығына сенімді жандай. Қанша суыртпақтағанмен, Нағила жайын біле алмайтынына көзі жеткен соң, Сембай бұдан әрі қаз-балауды жөн көрмеді.

«Молдекемнің үйінде бір қыз жиендері бар еді, ол қайда қазір?» деп бір сұрағысы келді де, ол ойынан тез айныды.

«Мынадай аласапыран уақытта, елдің баласы соғыста жүргенде, бұл ерігіп, қыз сұрағаны қалай?» деп жаман ойлап қалар бұлар. «Не де болса таң атқан соң білермін» деген тоқтамға келді Сембай.

Қонақасын жеп, кеш жатса да, Сембай көпке шейін көз іле алмады. Кірпігін айқастырса-ақ Нағила елес береді. «Сол баяғы ақ бантикті бүртиған қыз. Бұл жолы алдадың деп емес, жиырма қадам жерде тұрып, жаныма тез келмедің» деп бүртиятындай. Ойымен арпалысып жатып ұйықтап кеткен екен, оянса сағат он болыпты. Келіншектен басқа үйде ешкім қалмапты. Ол байғұс қайнаған шайнекті пештің үстіне қойып, мұнын тұруын күтіп отыр. Шай үстінде Салтанаттан сыр тартқысы келген Сембай:

— Ағайдыкінде өздерінен басқа ешкім бар ма? Олар жұмысқа кетсе, мен қайтем? — деді. Айтарын айтып қалса да, «әпкем болатын шығар» дейді-ау деп ойлағанша, келіншек:

— Таза ешкім қалмаса, бір татар кемпір болады, — деді. Шай ішіліп болған соң, Салтанаттың көрсетуімен келген Сембайды ол үйде расында татар кемпірі қарсы алды. Алдын ала мән-жайды біліп алған Сембай:

— Үй-іші қайда кеткен? — деді босағада іркіліп, ешкім жоқ болса неменеге кірем деген оймен.

— Қожайындар жұмыста. Бабушка с внучкой на базаре, — деді кемпір қазақша мен орысшаны аралас-

тырып. Бабушканың Қамила екендігі белгілі, «внучкасы кім?» біліп алайын деп ойлап:

– Что за внучка? – деді ештеңеден хабарсыз жандай. Әйтпесе, орыстардың жиенді де внучка дей беретінін білетін.

– Разве не знаете? Нагила! – деді кемпір енді таза орысшаға көшіп.

– Білем ғой. Ол базарға неге барады? Сабағы қайда? – деді Сембай таңданысын жасыра алмай.

– Какой сабақ, когда война?! – деді кемпір қолын бір сілтеп. Сембай ойланып қалды. «Тоғызды бітірген соң мектепті қойған жалғыз бұл емес, қыздардың да оқуға мұршасы жетпейтін болғаны ғой. Сүм соғыстың лаңы де бұны да». Сосын кемпірге қағаз-қалам алдырып, өзінің мұнда не шаруамен келгенін, кешке қарай соғатынын жазып, соңына «Сембай Рысмағанбетов» деп қол қойып, әлгі қағазды ауыз үйдегі биік столдың үстіне апарып қойды.

Сыртқа шығып, «енді не істесем екен?» деп ойланды. Күн әлі ызғарлы еді. Шығыстан соққан жел өңменнен өтердей. Күннің жылтиып тұрғаны болмаса, жылуы жоқ. Лезде-ақ денесі тоңази бастады. «Қой тұра бергенше базарға барайын, мүмкін, кездесіп те қалармыз» деп сйлап, адымдай басып жүріп кетті. Қолындағы сөмкесін екі қолына кезек ауыстырады. Қолғабы болса да тұтқа ұстаған қолы тез тоңып қала береді. Бос қолын пальтосының қалтасына салып жылытып алған болады. Желкесінен суық үрлей берген соң, жағасын да көтеріп алған. Бірақ құлақшыны түрулі қалпында. Не де болса шыдауға бекінген. Ойда жоқта Нағилаға ұшыраса қалса, ұят емес пе?! Құрғақ аяздыкі ме, аяқ басқан сайын қар сықыр-сықыр дыбыс шығарады. Біраз жүргеннен кейін қала сыртындағы базарға да жетті-ау. Жолай бірнеше адамнан сұраған. «Сұрай-сұрай Меккеге барарсың» дегеннің кері.

Базар іші ығы-жығы. Бір шетінен жағалап келе жатқан Сембайдың көзі тауарларда емес, қызкеліншектерде. Әрқайсысының жүзіне үңіле қарайды. Бес жыл көрмеген Нағиланы тани қоюы да қиын

екенін ойлағанда өзін қоярға жер таппайды. «Бірақ көз алданғанмен, жүрек сездіруге тиіс қой. Ол да мені, бәлкім, шырамытып, қасыма келер» деген ойы да жоқ емес. «Қыз бала тез өзгергенмен, ұлдар онша өзгермейді» деп түйеді іштей. «Демек, ол мені таңуға тиіс».

Базарды бір сағаттай шарлап жүріп, таныс ешкімді жолықтырмаған Сембай енді не де болса шығар ауыздан күтуді жөн көрді. Түскі үзілістің уағы таянған. Елдің көпшілігі үйлеріне қайтуға тиіс. Енді қақпаға қарай асыға басып келе жатқанда, басында қоңыр түбіт шәлісі, үстінде қара пүліш пальтосы, аяғында қара пимасы бар бір жас келіншек саудагер әйелмен әңгімелесіп тұр екен. Асығып келе жатса да, Сембайдың көзі әлгіге түсті.

«Көздері ұқсай ма қалай Нағиланыкіне? Бірақ жас қыз сияқты емес. Қой ол емес шығар» деп қасынан өте беріп, тағы да бұрылып қарады. Ол да бұған қарап қалыпты. Өзіне жігіттің сонша тесіле қарағанынан именді ме, әлгі іле басын бұрып әкетті. Сембайдың жүрегі сол сәт өзінен-өзі қатты-қатты дүрсілдеп қоя берді. «Құдай-ау, жанағы Нағила ғой! Неғып қасына жетіп бармадым. «Сізді біреумен шатастырып тұрған жоқпын ба?» десем, жетіп жатқан жоқ па еді. «Өзі-ақ айтатын еді ғой кім екенін» деп тыпыршитындай. «Нағила апасымен бірге кетті демеп пе еді. Қамекен қайда қалады сонда?» дейді екінші бір ойы басу айтқандай. Артына қарай-қарай базар қақпасының жанына да келді. Кірген жұрттан шыққан кісі көп. «Нағиланы жыға танымасам да, Қамекенді танырмын» деген үмітпен Сембай да тұра берді. Бір кезде қолындағы таяғына сүйенген, артына қарайлай-қарайлай өзіне жақындап қалған бір кемпірдің жүзіне көзі түскен Сембай «осы кісіні қайдан көрдім» дегендей, таңырқап қалды. Қарт ана «әлгі бар болғыр қайда кете қалды?» деп бұған жақындай берген. Ақыры Сембайдың қасына келіп тұрды. Екеуі бір-біріне тіл қатқан жоқ. Осыдан он жыл бұрын көрген Қамиланы Сембайдың танитын да реті жоқ еді. Ал кемпір болса жас жігітті қайдан білсін?! Екеуі де арт жақтан көз алмайды.

Кемпір анда-санда «Қап!» деп қояды. Онысы қасындағысынан қапыда айрылып қалғандығына өкініші ме, жоқ әлде бір жерге баратын болып, кешігіп қалғанына дегбірсіздене ме, әйтеуір біреуді іздеп тұрғаны анық. Сембай болса «мұның іздегені манағы келіншек болып жүрмесін» деп ойлайды. Бір кезде қоңыр шәлілі келіншек те жүгіре басып жетті-ау кемпірдің жанына. Кемпір ренжіген болып:

– Нағила-ау, не болды сонша айналып? – дегенде, Сембай не істерін білмей, мелшиді де қалды.

– Бір таныс келіншекпен жолығып қап, – деп, Нағила кемпірді қолтықтаған қалпы, Сембайға мойын бұрып та қарамастан, ілгері жүріп кетті. Жігіт сондарынан еруді әбес көріп, кідіріп қалды. Бір көруді арман еткен Нағиламен амандасуға да жарамағанына іштей қыжылдайды. «Шыныменен танымағаны ма? Таныса да, жорта істеді ме екен? Өзі күйеуге тиген-ау шамасы. Толысып кеткен бе қалай? Тұрмыста болса, нағашысының үйінде неғып жүреді? Бәлкім, күйеуі соғысқа кеткен шығар». Ойы сан-саққа жүгіреді. Бір тиянақ болсайшы. Ақыры «кешке соғармын» деп хат жазып кеткені есіне түсіп, күн батқанша қаланы аралауға бекінді. Әрі қолындағы сөмкеден құтылмақ ойда еді. Оны осында әскерге жаттығудан өтіп жатқан Ақатай деген бір ағайынға жеткізіп беруі керек-ті.

Ақыры ойлаған шаруасын бітірген соң, Сембай «көрген жерде ауыл бар» дегендей, Молдарақымдыкіне күн ұясына отырмай тұрып жетіп алды. Жолай «дұрыс қабылдай қойса жақсы, оң қабақ танытпаса қайда барам?» деп те ойлаған. Нағиламен де хат алыспағалы алты айдай болыпты. Соған ренжулі ме екен, манағысы несі? «Қазір қайтер екен?»

Сембай сәлем беріп кіріп келгенде, ағасы мен жеңгесі де, шешесі де үйінде екен. Әуелі үлкен кісінің қолын алмаққа еңкейе беріп еді, Қамекең бас салып көріссін. «Жақсының көзі-ау, қайдан жүрсің?» дейді. Одан босанып, ағасы мен жеңгесіне амандасты. Жаңыл ас-судың қамымен шығып кетті де, Қамила мен Молдарахым екі жақтап елдің амандығын сұрап, тауыса алар емес. Шама-шарқынша жауап беріп отырған

қонақ жігіт бірденеге көңілі толмағандай енжар еді. Есік жаққа жалтақтап қарай береді. Кіріп-шығып жүрген Жаңылды қайта-қайта Нағила емес пе екен деп қалады. Онысынан мыналар секемденіп қалмай ма деп те ойлайды. Біраз уақыт өтсе де, бұл үйдің жиен қызы келер емес.

«Күйеуге тиіп кеткен шығар» деген манағы ойы қайта тіріліп, мазалай бастады. Сұрауға батылы жетер емес.

«Мана сізді базардан көрдім. Шырамытқанмен, анық танымаған соң, жаныңызға бармадым. Сондағы қасыңыздағы кім? деп сұрасам қайтеді» деп те оқталды. Ондай сұрақ қоюға әңгіменің орайы келетін емес. Әбден тығырыққа тіреліп, «бір хабарын қалай білсем екен?» деп отырғанында екі көзі танадай боп жарқ етіп, Нағила кіріп келе жатты үйге. Қасында кешегі Тәжекең үйіндегі пұшық қара қыз. Оның жанында Нағила толған айдай аппақ екен. Екі қыз қонақпен сыпайы амандасып, төргі бөлмеге өтті. Сәлден соң киім ауыстырып қайтып келіп, жеңгесіне шай жинасуға кірісіп кетті.

— Жәмила, сен қонақпен әңгімелесе отыр, — дейді қуақыланып. Анау қысылды ма, отырайын деп жатқан жерінен қайта тұрып:

— Мен де Жаңылға көмектесейін, — деп Нағиламен қабаттасып шығып кетті. Екі қыздың қылығына мән беріп отырған үй иелері жоқ, ауылдың жаңалықтарын білуге құмарланған қалыптары. Ескіліктегі бір оқиғаларды естеріне түсіріп, мәз болысады. Сембайдың көңілі алаң. Нағиланың бұлай салқын қарсы алуын жақсылыққа жори алар емес. «Ең болмаса қол беріп те амандаспады. Мүлдем танымайтын адамша мұнысы не екен?» деп толғанады. «Мына бетінде тілге келместен қоштасатын түрі бар-ау. Әр хатында сағындым дейтіні қайда? Әлде қыз біткеннің бәрі осындай, «ішімдегіні тап» дейтін қытымыр ма? Әлде, нағашыларының көзінше ашыла алмай ма? Мүмкін, оның да жүрегі менікіндей алып-ұшып жүрген шығар. Қыз баланың осындай ибалы болғаны да дұрыс-ау!»

Жататын да мезгіл соқты. Қонаққа оңашалау бір бөлмеден орын тиді. Мана ас ішерде қол шаюға шыққанда көрген: үй үлкен екен, бес-алты бөлме бар-ау деп шамалаған.

— Төсегің мына жерде. Шаршаған шығарсың, дем ал! — деп ағасы жетелеп әкелгендей қылып бір бөлмеге кіргізіп, есігін тартып жауып кеткен соң, қайда тырп ете алсын. Сембай төрге салынған жертөсекке келіп қисайды. Ұйқы безіп кеткен, әйтеуір бос жатыс. Торға камалған арыстандай алас ұрады. Өткен түні жиырма қадам жердегі үйге бармадым деп өкініп еді, енді келуін келіп алып, бір табақтан дәм тата отырып, «ләм» десе алмағандықтарына күйініп жатыр. «Бүйтіп дем алғаны құрысын!» дейді. Бір кезде бұл жатқан бөлменің есігі шалқасынан ашылды да, электр шамы жарқ етіп жанды. Келген Нағила екен. Есік жаққа таяу тұрған шкафтан бірдеңе іздеп жатқан сияқты. Сембайға қарап күліп қояды. Сол сәтті пайдаланып, «бері келсейші» деп ымдап еді Сембай, қыз сұқ саусағымен ана жақта отырғандарды нұсқап, қабағын түйіп, «болмайды» дегенді басын шайқап ұқтырып, іздеуін жалғастыра берді. Амалсыздан сыбырға көшкен жігіт:

— Қай бөлмедесің? — деді үздіге сыбырлап.

— Таба алмайсың, мен өзім, өзім, — деді қыз күбірлеп. Сол екі ортада Молдарақымның даусы естілді:

— Анау қалың қара кітаптың арасында еді ғой.

— А, міне, таптым, — деді Нағила іздеген қағазын алып, шамды сөндіріп, жігітке «қимылсыз жат» дегенді ыммен ұқтырып, жылдам басып шығып кетті де, есікті мықтап жауып қойды. Қараңғы қапаста қалған жігітті тағы да ой торыды. Бастапқыда:

«Бәсе, мен білетін Нағила өстуге тиіс еді ғой. Ел жатқан соң өзім келемін дегені — мені сүйетіндігінің белгісі. Мана жұрт көзінше сезімін тежей білгені қандай орынды болған. Қазір келгенде не айтуым керек? Ол не дер екен?» деп тәтті қиял жетегіне ерді. Уақыт өте келе көңіліне күдік кірді. «Мені тырп етпесін деп алдап кетті-ау мына қыз. «Өзі соғысқа бара жатып, дәмесінің зорын. Сені осылай қатырайын. Ертең он-